

*Дзьобань О.П., доктор філософських наук, професор,
Жданенко С.Б., кандидат філософських наук, доцент*

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА: ДО ПИТАННЯ ПРО ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ

Зроблена спроба простежити ключові характерні риси основних етапів розвитку інформаційної культури. Показано, що інформаційна культура – це еволюціонуюче суспільне явище інтегративного характеру, у якому історично здійснюється пошук найбільш оптимальних форм регламентації взаємодії, торкаючись світоглядних, когнітивних, морально-етичних, психологічних, соціальних та технологічних аспектів поширення інформації в суспільстві і використання її індивідом.

***Ключові слова:** інформаційна культура, інформація, комунікації, інформаційні потоки.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку цивілізації характеризується тим, що жодна сфера буття людини не може нормально функціонувати й розвиватися без своєчасного та повного забезпечення необхідною інформацією, уміння її швидко, якісно і адекватно сприймати, зберігати, обробляти, використовувати та передавати. Інформація завжди впливала на формування особистості, її світогляд, стереотипи поведінки, ступінь суспільної активності й культурний вигляд як окремих індивідів, так і різних груп і суспільства в цілому. Зростаючі інформаційні потоки роблять процеси сприйняття, розуміння та оцінювання інформації все більш складними. У такій ситуації виникла необхідність у глибокій розробці поняття «інформаційна культура» і проблем, пов'язаних із формуванням інформаційного суспільства.

Аналіз наукових джерел і публікацій свідчить про те, що існуючі публікації з проблеми інформаційної культури констатують наявність величезного емпіричного матеріалу, актуальність і значущість цієї проблеми, підвищення її ролі у системі управління суспільними процесами. Між тим, саме поняття «інформаційна культура» остаточно не з'ясоване і тлумачиться по-різному в силу наявності низки методологічних підходів. Ці проблеми намагаються вирішити фахівці в галузі інформатики, кібернетики, педагогіки, психології, філософії. Разом з тим, для найбільш адекватного розуміння сутності та змісту інформаційної культури в сучасних умовах і на перспективу, виникає необхідність визначитися з основними віхами в її розвитку, що і є **метою** даної статті.

Інформаційна культура проходить у своєму розвитку цілу низку етапів. Вона починалася зі спілкування, обміну інформацією за допомогою мови, що стала потім одним з найважливіших елементів інформаційної культури. Проблеми розповсюдження інформації у суспільстві починають усвідомлюватися ще в давнину. Інформація, закріплена як у матеріальних носіях, так і в усній творчості, передавалася з покоління в покоління. Сім'я, навчальні заклади, музеї, архіви, бібліотеки тощо – це історично сформовані соціальні інститути інформаційної культури.

У міру еволюційного розвитку інформаційні зв'язки і процеси ускладнюються як за формою, так і за змістом. Їх зміст стає багатшим і різноманітнішим, розвиток протікає на всіх стадіях, включаючи сприйняття, переробку, зберігання і передачу інформації. З розвитком суспільства відбувається і розвиток інформаційних засобів спілкування між людьми, з'являються нові види комунікації. Як вірно зазначає Нонна Зінов'єва: «Кожен історичний період має свою форму панівного матеріального носія інформації, який визначає відповідні їй засоби фіксації у часі і трансляції у просторі, ступінь і швидкість поширення у суспільстві, форми накопичення, зберігання, можливості передачі й пошуку. У відповідні проміжки часу створювалися соціальні інститути, які займалися виробництвом, зберіганням і розповсюдженням інформації, системи інформаційних комунікацій» [1, с. 92].

Звернемося до основних етапів інформаційної історії людства і простежимо, як відбувався розвиток інформаційної культури на кожному з них.

Очевидно, першим якісним стрибком у переробці інформації слід вважати появу членороздільної мови, що визначила появу розумного соціального і біологічного виду – людини, яка вже могла зберігати, передавати, удосконалювати, нарощувати і трансформувати отриману інформацію. Саме з цього часу бере свій початок історія людства і його інформаційна культура. Також важливим етапом у розвитку комунікації є використання для передачі інформації різного роду речей і предметів, як живих, так і неживих.

Подальший крок пов'язаний з образотворчим мистецтвом. З допомогою особливих знаків передавалися ті чи інші думки, послання у просторі й часі. Це могли бути наскальні малюнки, різного роду зарубки, покажчики, розписи. У літературі такий

спосіб передачі інформації називається піктографічним листом [1, с. 95; 2, с. 31].

Цей крок свідчить про виникнення штучно створених людиною засобів передачі інформації, нового етапу в їх розвитку. На його шляху важливими віхами відзначені різного роду пристосування для передачі сигналів за допомогою звуку і світла. Людська мова ніби кодувалася у певні звукові й світлові системи знаків. У процесі розширення життєвого простору збільшувався коло предметів і явищ, з якими стикалася людина. Зображення поступово ставали все більш схематичними, спрощеними, подібність між предметами і їх зображеннями поступово зникала. Це вимагало закріпити за кожним окремим предметом або поняттям спеціальний умовний знак, що і стало основою наступної форми фіксації інформації – ідеографічного письма. Ідеограма передає слово цілком, а не звуки, з яких воно складається. «Винахід мови дозволив створити племінні об'єднання й союзи, тобто спільноти, в яких циркулювало й використовувалось приблизно 10^9 біт інформації. Цим визначався рівень технологічних можливостей людства і клас завдань, які воно могло вирішувати, а також рівні внутрішньо – і міжплеменної взаємодії», – зазначає дослідник інформаційних революцій Анатолій Ракитов [3, с. 7].

У первісному суспільстві поступово формувалася загальний родовий інформаційний фонд, який складали елементарні знання, традиції, навички трудової діяльності, соціальний досвід. Усі члени первісної общини представляли собою єдине інформаційне поле, так як одночасно були і джерелом, і споживачем інформації. Між племенами існували різні інформаційні зв'язки, але не завжди взаємодія відбувалося мирним шляхом [4]. Дуже часто взаємопроникнення культур та інформації було пов'язано з завоюванням одного племені іншим, а також з виникненням так званого «інституту Вчителя» як засобу мовної передачі морального й професійного досвіду.

Стародавнє інформаційне середовище відзначалося невисокою динамікою, низькою швидкістю поширення інформації. Воно було рівнозначним індивідуальній людській свідомості, неозброєної допоміжними засобами фіксації, зберігання і трансляції інформації поза особистісною пам'яттю – природних комунікативних каналів людини. Але швидке накопичення інформації, яку потрібно було передавати з покоління в покоління, призвело до інформаційної кризи, оскільки порушилася

відповідність масиву накопиченої інформації середньому рівню людської пам'яті. Ця криза стала одним з факторів, що призвели до розшарування первісного суспільства. Поступово відбувається обмеження інформації і її концентрація в певних руках. Інформація стає надбанням обраних: старійшин, жерців, знахарів.

Весь шлях розвитку людства будуть супроводжувати дві тенденції: до поширення й обмеження інформації [5-7]. У різні історичні епохи ці процеси будуть набувати різні обрисів.

Наступним якісним стрибком, який вивів інформаційну культуру на новий рівень розвитку і сприяв подоланню інформаційної кризи, про яку мова йшла вище, стало створення писемності. Це, по суті, можна вважати початком інформатизації, так як з'явилася можливість зберігати, передавати і оперувати з інформацією предметно. Усні методики збереження знання не забезпечували повної схоронності зростаючих обсягів інформації, і фіксація інформації на матеріальному носії ознаменувала собою новий, наступний період інформаційної культури – документальний. До складу інформаційної культури увійшли: культура поводження з документами; культура вилучення фіксованого знання; культура кодування й фіксації інформації; культура документографічного пошуку тощо. Оперування інформацією полегшилось, зазнав зміни спосіб мислення, але усні форми інформаційної культури не тільки не втратили свого значення, але й збагатилися системою взаємозв'язків з письмовими. Високо відгукнувся про винахід письма Галілео Галілей: «Але хіба не вище всіх дивовижних винаходів є височина розуму того, хто знайшов спосіб повідомляти свої найпотаємніші думки будь-якій іншій особі, хоча б і дуже далекій від нас щодо місця та часу, говорити з тими, хто знаходиться в Індії, говорити з тими, хто ще не народився і народиться тільки через тисячу років і десятки тисяч років! І з такою легкістю, шляхом різних комбінацій всього двадцять знаків на папері» [8, с. 203]. Писемність сприяє формуванню суспільної свідомості та єднання людей, що говорять однією мовою. До появи книгодрукування роль письма як універсального засобу спілкування була особливо великою. Воно було майже єдиним способом відтворення тексту.

Період створення й поширення писемності збігся за часом з добровільним і насильницьким злиттям племен і утворенням великих держав – Стародавніх

цивілізацій. На думку Маршалла Маклюена, це не було випадковістю, оскільки документальна фіксація інформації стала слугувати засобом зв'язку між розосередженими у просторі територіями і дозволила здійснювати управління ними, керувати з центру діями індивідів, що проживають у провінції. Став формуватися державний апарат – особлива форма управління, яка за допомогою права закріплює порядок суспільних відносин [9].

Становлення держави сприяло розвитку інформаційних процесів, накопичення інформації в суспільстві, її трансляції, розповсюдження завдяки підприємництва та культурного обміну як усередині держави, так і за його межами, міграції населення, військової експансії; з іншого боку – накопичення інформаційних ресурсів сприяло всебічному розквіту Древніх цивілізацій.

Масовість поширення інформації значно посилилася завдяки розвитку численних зв'язків, поширенню грамотності, розвитку системи освіти населення, культурної експансії в результаті військових походів. Але і концентрація інформації набула закінченої форми. Стали з'являтися спеціальні установи: архіви, музеї, бібліотеки.

Падіння Західної Римської імперії у 476 році знаменує занепад античних цивілізацій під натиском варварських племен і встановлення нових феодальних порядків, які являють собою іншу парадигму розвитку суспільства. Цей період, з точки зору інформаційних процесів, є дуже показовим, оскільки він демонструє механізм регресу культури, деградації суспільства, не останню роль у якому відіграло обмеження інформаційного обміну [2, с. 34].

Інформаційна культура античності представлена творчістю поетів, філософів, природознавчими й історичними працями, скульптурами, архітектурними спорудами. Вже філософи цього періоду ставили в центр розгляду культуру спілкування, яка повинна розглядатися найважливішою складовою інформаційної культури. Наприклад, Сократ вважав, що життя не може бути повноцінним без діалогів, обговорень, живого, безпосереднього спілкування [10-11]. Платон у міркуваннях про державу підкреслює неможливість існування окремої ізольованої людини: кожен сам по собі не буває самодостатнім, а відчуває потребу у багатьох. Спілкування мислителів розуміє як обмін думками між людьми і вказує на мову й

писемність як на способи їх передачі. Особисті відносини, що виникають між індивідами у процесі спілкування, представляються ним як розумні відносини взаємного використання [12].

Як справедливо вважає Анатолій Суханов, першу загальну соціокультурну схему процесів спілкування побудував Аристотель, який зазначив, що для будь-якого акту спілкування є необхідними, принаймні, три елементи: 1) особа, яка говорить; 2) мова, яку ця особа вимовляє; 3) особа, яка цю мову слухає [13, с. 26]. Для нас тут важливо виділити те, що мова являє собою синтез суб'єктно-об'єктних відносин, які поперемінно міняються місцями.

Ведучи мову про інформаційну культуру середньовіччя, багато дослідників відзначають, що ця епоха характеризується скороченням обсягів переданої інформації, уніфікацією її змісту, відсутністю можливостей творчого самовираження, свободи особистості [14-15]. Тим не менше, не слід вважати цей період застоєм у розвитку інформаційної культури.

У ранньому середньовіччі церква безроздільно панувала у царині виготовлення рукописних книг. Монастирські статuti всіляко заохочували ченців до роботи щодо переписування книг, вважаючи це богоугодною справою. Так, у статутах, складених у 1116-1139 роки абатом картезіанського ордена Гюгом, йдеться: «Всіх, кого ми приймаємо до себе, якщо це виявиться можливим, ми повинні навчити письму» [16, с. 155]. Церква протягом майже всього середньовіччя зберігала повний контроль над духовним життям людей. Саме церква володіла багатими бібліотеками з античної літератури, історії та філософії. Вихідцями з середовища духовенства традиційно були і відомі в середні віки історики: у Франції – Григорій Турський, автор знаменитої «Історії франків»; у Німеччині – Йордан, автор «Історії готів»; в Англії – Біда Високоповажний, автор «Історії ангелів», у Данії – Саксон Граматик, автор «Історії данців». З середовища духовенства вийшли найвизначніші філософи середньовіччя, які зробили перші кроки від богослов'я до світської філософії: Тертуліан, Августин Блаженний, П'єр Абеляр та інші. Монастирі, єпископати і духовні семінарії, а в окремих випадках і особисті бібліотеки вищих сановників церкви, були найбагатшими сховищами всієї цієї літератури, виконуючи тим самим роль соціальних інститутів інформаційної

культури. Майже повною монополію церква мала – особливо протягом першої половини середньовіччя – і в галузі мистецтва (театр, живопис, декоративно-прикладні види), підпорядкувавши його своїм інтересам і цілям.

Як про важливі елементи інформаційної культури в середні віки слід згадати також про різні види образотворчого мистецтва: живопис, скульптуру, архітектуру й особливо про декоративно-прикладне мистецтво (вітражі, шпалери, емалі, мініатюри, ілюстрації книги, які до того часу досягли досить високого рівня розвитку. Все це разом становило у середньовіччі досить розгалужену й життєздатну інформаційну систему, на основі якої розвивалася духовна і художня культура.

Отже, схоластична систематизація накопичених знань, культурний обмін з арабомовними країнами, перекладацька діяльність зіграли позитивну роль і підготували наступ епохи Відродження.

Епоха Відродження стала у певному сенсі новою парадигмою розвитку інформаційних комунікацій. По-перше, була подолана середньовічна замкненість. Епоха Великих географічних відкриттів зіштовхнула європейську свідомість з іншими громадськими структурами. По-друге, епоха Відродження – це епоха сильних особистостей: особистість отримала не тільки свободу пересування, але й свободу самовираження, яка стимулювала процес усвідомлення своєї значущості для історії.

Починаючи з XIII ст., і особливо в XIV ст., все більше утверджується прагнення до певної цілісності графічного оформлення рукописної книги. Виникає поділ на лист книги і лист документів. У XIV-XV ст. виявляються спроби класифікувати різні види книжкового письма залежно від роду літератури, в якому воно застосовувалося.

З середини XIV ст. значне зростання виробництва книг було пов'язане із широким використанням для їх виготовлення паперу, застосування якого знаменує собою початок нового періоду у розвитку виробництва рукописних книг. На думку Володимира Борєва, цей період характеризується двома основними рисами: 1) книги створюються переважно для вільного продажу, а не на замовлення; 2) з'являються великі майстерні з широким розподілом праці, що займаються масовим виготовленням копій [16, с. 159].

Слід також зазначити, що подальші етапи розвитку інформаційної культури, зокрема в епоху Відродження, не пов'язані із заміною письма або алфавіту, а лише з їх удосконаленням. Головні ж напрямки прогресу йшли по лінії прискорення передачі інформації. На цьому шляху слід зазначити найбільше досягнення наукової й технічної думки – виникнення книгодрукування, яке поклало початок промисловій обробці інформації. Хоча перша друкована книга (ксилографічна) з'явилася в Китаї у 868 році і перша друкарня була також створена в Китаї [17], однак якість друку була настільки недосконалою, що одним з перших винахідників друкарства по праву вважають німця Йоганна Гутенберга, який віддрукував латиною у Майнці в 1452-1454 роках так звану 42-рядкову Біблію.

Поява нових соціальних інститутів, які виконують певні функції з тиражування й розповсюдження друкованих джерел – друкарень і книготорговельних установ – суттєво ускладнили інформаційну інфраструктуру суспільства. Згодом з'являються нові види публікацій: газети, журнали, репродукції, альбоми, карти, ноти. Особливий інтерес для розгляду представляє газета – оперативне і тому відносно менш достовірне джерело мінливої частини масової інформації. Газетою називалася у Венеції дрібна монета, за яку можна було купити листок з викладенням міських новин. Видання першої у світі газети приписують Юлію Цезарю, потім аналогічні листки виходили на європейських ярмарках XVI ст. [18, с. 110]. Але справжнім джерелом масової інформації газета стала тільки в XVII ст., досягнувши апогею у наш час. В Україні перша газета («Kurier Lwowski») вийшла у 1749 році у Львові, а з 1776 року почала виходити газета «Gazette de Leopold» (тижневик) – перша регулярна газета в Україні [19].

Інформаційна культура епохи Відродження представлена творами відомих літераторів, філософів. Цікаві висловлення з приводу комунікативної культури ми знаходимо у Томаса Гоббса. На його думку, в «суспільстві-Левіафані» як альтернативі «війні всіх проти всіх», спілкування засноване на егоїзмі як основній рушійній силі людської взаємодії [20, с. 132-133].

У XX столітті книгодрукування отримало нові імпульси у своєму розвитку. У 1911 році вперше був застосований офсетний друк, який отримав широке поширення після 1930 року. Його винахід тісно пов'язаний з мистецтвом літографії.

Однак справжня революція в царині книгодрукування пов'язана з комп'ютерним набором та фотокомпозицією, що значно інтенсифікувало процес друку і підвищило його якість.

Книгодрукування, за словами Маршалла Маклюена, створило особливий світ – всесвіт Гутенберга. Друкарський верстат здешевив книгу, зробив інформацію і знання доступними; світогляд людства змінився завдяки першим двом тиражами книги Коперніка. Книгодрукування, на думку Анатолія Ракитова, дозволило людству оперувати обсягами 1017 біт одноразово доступної інформації [3, с. 8].

Свій внесок у розвиток ідей про комунікативну культуру, яка є компонентом інформаційної культури внесли французькі матеріалісти. Зокрема, Поль Анрі Гольбах робить подальший крок у поясненні сутності спілкування. В основі його, вказує він, лежить інтерес, користь, яку прагне отримати людина, що вступає у спілкування. Гольбах докладно аналізує умови практичного здійснення спілкування. Він вважає, що для вступу у спілкування важливо, щоб люди розуміли один одного і в поняття, якими вони користуються, вкладали один і той же сенс [21].

Жан-Жак Руссо вважав, що у «природному стані», що належить особистому спілкуванню, не тільки можна уникнути війни всіх проти всіх, але й домогтися загальної дружби й гармонії [22]. Таким чином, французькі матеріалісти XVIII століття розуміли культуру спілкування як вільний обмін думками і емоційними переживаннями, як суто особистісні взаємини індивідів.

Вказівки на соціальний характер природи людського спілкування вперше знаходимо у французького соціаліста-утопіста Шарля Фур'є. Він пише про залежність психологічних стимуляторів від соціокультурного досвіду людей. Ш.Фур'є вважає, що в суспільстві люди прагнуть один до одного за законами притягання і відштовхування пристрастей. Він робить спробу класифікувати людські пристрасті. Певні групи пристрастей породжуються прагненням до розкоші («люксизм»), інші викликаються духовними потребами і прагненням до спілкування («групізм») [23].

Низку важливих положень, які є основою формування інформаційної культури Нового часу, знаходимо у Георга Гегеля. Він вперше говорить про роль праці у процесі формування у людини потреби в спілкуванні з іншими людьми.

Спеціалізація знарядь праці, зазначає Гегель, «завершує залежність і взаємовідносини людей у справі задоволення інших потреб, перетворюючи цю взаємну потребу у повну необхідність» [24, с. 222]. Спілкування у Гегеля виступає як необхідна умова життєдіяльності людини в суспільстві.

Увагу Людвіга Фейєрбаха звернено на розвиток самосвідомості індивідів, яку він пов'язує з процесом спілкування. «Людська сутність, – пише він, – є наявною тільки в спілкуванні, в єдності людини з людиною, в єдності, яка опирається лише на реальність відмінності між Я і Ти» [25, с. 203]. У Л.Фейєрбаха спілкування розуміється як відносини між окремими індивідами.

Наступним якісним стрибком у розвитку інформаційної культури стали результати наукових відкриттів в царині фізики, математики, логіки, лінгвістики й технології. Телеграф, телефон, радіо і телебачення, а також швидкодрукуючі пристрої колосально збільшили потоки інформації, полегшили її розповсюдження, накопичення та доступ до неї. Особливо швидко поширюється телебачення, а останнім часом – Інтернет, що кардинальним чином вплинуло на прояви інформаційної культури в сучасних умовах.

Таким чином, як *висновок*, зазначимо, що інформаційна культура бере початок свого існування від періоду становлення людства. Інтенсивність інформаційних обмінів призводила до інформаційних криз, які кожен раз виводили інформаційну культуру на якісно новий рівень розвитку. Можна вести мову про інформаційну культуру античності, середньовіччя тощо, але особливий інтерес у цьому плані представляє розгляд сучасного етапу розвитку інформаційної культури, який висвітлив її регламентуючий характер по відношенню до індивіда, всієї ієрархії соціальних спільнот.

Сучасний етап характеризується тим, що особливо актуальним стає вироблення морально-етичних норм у системі інформаційних зв'язків. Складнощі у цьому аспекті простежуються в комунікаціях, пов'язаних з функціонуванням інформаційної техніки. Для стабільного становища людини в суспільстві слід підкреслити важливість утворення інформаційних зв'язків, які виступають як спосіб організації інформаційного простору, інформаційного поля індивіда. Ці аспекти сприяють формуванню інформаційної культури суспільства та індивідуальної

ЛІТЕРАТУРА

1. *Зиновьева Н. Б.* Информационная культура личности / Н. Б. Зиновьева ; под ред. И. И. Горловой. — Краснодар : КГАК, 1996. — 136 с.
2. *Водопьянова Н. А.* Информационная культура как фактор взаимодействия общественного и индивидуального: дис. ... канд. филос. наук : 09.00.13 / Водопьянова Наталья Анатольевна. — Ставрополь, 2001. — 143 с.
3. *Ракитов А. И.* Россия в глобальном информационном процессе и региональная информационная политика / А. И. Ракитов // Информационная технология и информационная политика. — 1994. — С. 7-25.
4. История человечества : [В 8 т.] / под ред. З. Я. Де Лаата [и др.] ; отв. ред. Э. А. Манушин. — М. : ЮНЕСКО : Издат. Дом Магистр-Пресс. — Т. 1 : Доисторические времена и начала цивилизации. — 2003. — 681 с.
5. *Ракитов А. И.* Информация, наука, технология в глобальных исторических изменениях / Ракитов А. И. — М. : ИНИОН, 1998. — 104 с.
6. *Антонченко М. О.* Інформаційна культура як складова загальнолюдської культури [Електронний ресурс] / М. О. Антонченко. — Режим доступу : http://www.ii.npu.edu.ua/files/Zbirnik_KOSN/2/25.pdf.
7. *Дзьобань О. П.* Інформаційне насильство та безпека: світоглядно-правові аспекти : монографія / Дзьобань О. П., Пилипчук В. Г. ; за заг. ред. проф. В. Г. Пилипчука. — Х. : Майдан, 2011. — 244 с.
8. *Галилей Г.* Избранные труды : В 2-х т. : [Переводы] / Галилео Галилей ; предисл. акад. А. Ю. Ишлинского. — М. : Наука, 1964. — Т. 1 : Звездный вестник : Послание к Инголи. Диалог о двух системах мира. — 640 с.
9. *Маклюэн М.* Галактика Гутенберга: Сотворение человека печатной культуры / Маршалл Маклюэн ; пер. с англ. А. Юдина. — К. : Ника-Центр, 2004. — 432 с.
10. *Боннар А.* Греческая цивилизация: от Илиады до Парфенона; от Антигоны до Сократа; от Еврипида до Александрии / А. Боннар ; пер. О. В. Волков, Е. Н. Елеонская. — М. : Искусство, 1995. — 671 с.
11. *Платон.* Апология Сократа; Критон; Ион; Протагор / Платон ; пер. с древнегреч. В. С. Соловьев [и др.] ; общ. ред. А. Ф. Лосев [и др.]; . — М. : Мысль, 1999. — 863 с.
12. *Платон.* Государство / Платон ; пер. А. Н. Егунова. — М. : Бизнеском, 2010. — 283 с.
13. *Суханов А. П.* От гусиного пера к компьютеру / А. П. Суханов, В. Г. Филоненко. — Новосибирск : Наука, 1999. — 334 с.
14. *Пиков Г. Г.* Христианство и средневековая культура : монография / Пиков Г. Г. — Новосибирск : Манускрипт, 2011. — 399 с.
15. *Биткеев М. П.* Европейская культура в ее мыслительных формах / М. П. Биткеев. — Элиста : АПП «Джангар», 1996. — 136 с.
16. *Борев В. Ю.* Культура и массовая коммуникация / В. Ю. Борев, А. В. Коваленко ; отв. ред. А. И. Арнольдов. — М. : Наука, 1986. — 301 с.
17. История книгопечатания [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://library.timacad.ru/redkie_knigi/istoriya-knigopachataniya.
18. *Воробьев Г. Г.* Твоя информационная культура / Г. Г. Воробьев. — М. : Молодая гвардия, 1988. — 303 с.
19. Перша в Україні газета [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://cultureandtourism.lviv.ua/uk/first_in_lviv/first_newsletter/.
20. *Гоббс Т.* Избранные произведения : В 2-х т. ; Пер. с лат. и англ. ; ред. и вступ. статья В. В. Соколова. — М. : Мысль, 1964. — Т. 2. — 748 с.
21. *Гольбах П. А. Д.* Система природы, или о законах мира физического и мира духовного / Гольбах Поль Анри Дитрих ; пер. П. Юшкевича. — М. : Соцэкгиз, 1940. — 456 с.
22. Руссо Ж. Ж. О причинах неравенства / Ж.-Ж. Руссо ; пер. с фр. Н. С. Южакова ; под ред. и с предисл. С. Н. Южакова. — СПб. : Светоч, 1907. — 166 с.
23. *Фурье Ш.* Избранные сочинения в 4-х т. / Шарль Фурье ; пер. с фр. и коммент.

И. И. Зильберфарба ; вступ. статья В. П. Волгина. — М. ; Л. : Изд-во Акад. наук СССР . — Т. 2. : Критика строя цивилизации: Пути будущего. — 1951. — 396 с.

24. Гегель Г. В. Ф. Сочинения / Г. В. Ф. Гегель ; под ред. А. Деборина и Д. Рязанова. — М., Л. : Гос. изд-во. — Т. 7: Философия права. — 1934. — 380 с.

25. Фейербах Л. Избранные философские произведения : В 2-х т.] / Л. Фейербах ; общ. ред. и вступ. статья М. М. Григорьяна. — М. : Госполитиздат. — Т. 2. — 1955. — 943 с.

Дзебань А.П., Жданенко С.Б. Информационная культура: к вопросу об основных этапах развития

Сделана попытка проследить ключевые характерные черты основных этапов развития информационной культуры. Показано, что информационная культура – это эволюционирующее общественное явление интегративного характера, в котором исторически осуществляется поиск наиболее оптимальных форм регламентации взаимодействия, касаясь мировоззренческих, когнитивных, морально-этических, психологических, социальных и технологических аспектов распространения информации в обществе и использование ее индивидом.

Ключевые слова: информационная культура, информация, коммуникации, информационные потоки.

Dzeban A.P., Zhdanenko S.B. The Informative culture: to the question about the basic stages of development

An attempt to trace the key personal touches of the basic stages of development of informative culture is done. It is rotined that an informative culture is the evolving public phenomenon of integrative character the search of the most optimum forms of regulation of co-operation is historically carried out in which, touching the world view, cognitive, moral, psychological, social and technological aspects of distribution of information in society and the use its individual.

Keywords: informative culture, information, communications, informative streams.